

Kráčmarová, Pavlína

**Spolupráce Roberta Smetany a Bedřicha Václavka v kontextu místa a doby :
úryvky z jedné životní kapitoly**

Musicologica Brunensia. 2015, vol. 50, iss. 1, pp. [141]-152

ISSN 1212-0391 (print); ISSN 2336-436X (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/MB2015-1-12>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/134017>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

PAVLÍNA KRÁČMAROVÁ

SPOLUPRÁCE ROBERTA SMETANY A BEDŘICHA VÁCLAVKA V KONTEXTU MÍSTA A DOBY. ÚRYVKY Z JEDNÉ ŽIVOTNÍ KAPITOLY

V rámci širšího povědomí o povšechném kulturním dění ve městě Olomouci ve 20. století je Robert Smetana (1904–1988) obecně znám jako muzikolog, folklorista, univerzitní profesor, organizátor a kritik, muzejní pracovník, znalec olomouckých památek a vášnivý fotograf. Badatelské počátky Roberta Smetany nalezneme v Brně, kde rok studoval nejdříve na přírodovědecké fakultě a následně hudební vědu, kterou absolvoval v roce 1929 ve třídě Vladimíra Helferta. Předmětem jeho zájmu se stal lidový zpěv – respektive doktorské studium ukončil prací s názvem *O melodických idiotismech v lidovém zpěvu evangelíků velkohloteckých*.¹ Bedřich Václavek (1897–1943) přišel do Brna po studiích v Praze, Vídni a Berlíně. Působil zde zprvu jako učitel 1. státního reálného gymnázia na Starém Brně. Od roku 1924, do doby přeložení do Olomouce, byl knihovníkem Zemské a univerzitní knihovny v Brně.

Okolnosti vzniku spolupráce mezi Robertem Smetanou a Bedřichem Václavkem spadají překvapivě už do roku 1910. Robert Smetana ve svých vzpomínkách uvádí, že v roce 1910 zjistil František Homolka² zlidovění některých umělých básní a písní a svá zjištění publikoval v *Zíbrtově Českém zpěvu*.³ V roce 1920 pak upozornil prof. Jan Jakubec,⁴ tehdy svého posluchače, Bedřicha Václavka na Homolkovy zápisy a zadal Václavkovi na toto téma řadu studijních úkolů. Od roku 1924 pak Václavek rozpracovával projekt *Českých světských písní zlidovělých*. O této jeho koncepci byla informována odborná veřejnost a to nejen

¹ Termín „idiotismech“ značí zastaralou podobu slova „idiomech“.

² František Homolka (1885–1933) pocházel se slavné houslařské rodiny Homolků. Byl učitelem ve Zlosyni a sběratel lidových písní, které jsou uloženy v Ústavu pro etnografii a folkloristiku Akademie věd.

³ HOMOLKA, František. Rozšíření písní umělých mezi lidem českým. *Český lid*, 1911, r. 20, s. 31–41.

⁴ Jan Jakubec (1862–1936) byl český literární historik a kritik. V letech 1919–1932 působil jako profesor dějin české literatury na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy.

obecně, ale také monografiemi o jednotlivých zlidovělých písničkách. Vladimír Helfert pak v této věci učinil to, že informoval svého posluchače Roberta Smetanu, který se podobné problematice věnoval. Spolupráce mezi oběma vědci pak započala v 1930 a pokračovala i v době, kdy byl Václavek v Olomouci a Smetana v Brně.⁵

Brno bylo pro Roberta Smetanu městem vědeckých a umělecko-kritických začátků. I přes možnosti, které město nabízelo, byl Smetana od roku 1932 bez stálého zaměstnání (od roku 1935 byl stipendistou ministerstva školství, pro podporu nezaměstnané inteligence). Sporadicky vystupoval v rozhlasových relacích či pořádal archiválie v Janáčkově archivu.⁶ Tento stav, pochopitelně, komplikoval Smetanovi život. Ve svých dopisech se Václavkovi svěřoval s tíživou životní situací. Bedřich Václavek ho pak mnohokrát přesvědčoval, aby Brno opustil a přestěhoval se za ním do Olomouce.⁷ I Smetana chápal vzdálenost Brna a Olomouce, pro současnou i budoucí spolupráci, jako komplikaci. Osobní komunikace mezi Václavkem a Smetanou byla totiž omezena pouze na pár sobot v měsíci, na pravidelné korespondenční lístky a dopisy. Smetana se však k odchodu do Olomouce, města, které neměl rád a necítil v něm potenciál, neměl. V níže uvedeném textu přikládáme dopis Bedřicha Václavka z 12. března 1934.

„Milý příteli! Přemýšlím pořád o Vás a po zralém uvážení (a vzteku na všelijaké pány) Vám dělám tento návrh: 1) zbavte se nějak svého brněnského bytu a to buď, že jej pronajmete i s nábytkem nebo vůbec pustíte a nábytek si někde lacino uskladníte. 2) nastěhujte se prozatím na 3 měsíce – k nám i budete zadarmo bydlet, stravovat se a v pokojíku pro služku (jinak byste pracoval v mé pracovně v Studijní knihovně). 3) Musil byste si opatřovat jen peníze na to své (nešťastné) pojištění a vedlejší výdaje, což byste snadno udělal napsáním několika článků.[...]“⁸

⁵ Z tohoto období se dochovala bohatá korespondence, která je uložena v pozůstalosti Roberta Smetany v Archivu Národního muzea v Praze a v nezpracované pozůstalosti Bedřicha Václavka v Památníku národního písemnictví v Praze. Až dramaticky se pak utvářel odchod, resp. útěk Václavka z Olomouce. Dne 3. dubna 1940 opustil Bedřich Václavek Olomouce a odešel do ilegality (gestapu unikl přes Moravské Slovácko do Prahy). Již 10. května měl pak být v Olomouci zatčen. Za Václavka, který již v tu dobu byl mimo Olomouc, byla zatčena jeho žena Jaroslava Václavková a vězněna do 5. června 1940 ve věznici tzv. Amtsgerichtu v Olomouc. 30. dubna 1942 večer byl Bedřich Václavek – tehdy již opět žijící v Praze pod jménem František Hrdina – v bytě akademického sochaře Zdeňka Dvořáka v Praze na Letné v Schnirchově ulici č. 15 na schůzce komunistických kulturních pracovníků zatčen gestapem a uvězněn na Pankráci. Ve čtvrtek 28. ledna 1943 byl František Hrdina (resp. Václavek) transportem převezen do koncentračního tábora v Osvětimi. V únoru 1943 onemocněl skvrnitým tyfem, koncem února byl převezen do karantény a zde, v pátek 5. března 1943 v 10 hodin dopoledne v „Kasernengasse“ údajně zemřel.

⁶ Tyto činnosti byly ojedinělé. Rozhlasové relace se konaly jen párkrát do měsíce a honoráře, dle dochované korespondence, Smetanovy nechodily pravidelně. Výpomoc, resp. uspořádávání dokumentů v Janáčkově archivu, kterou získal díky Vladimíru Helfertovi, byla dočasná. Měsíčně si Smetana vydělal 500 Kč.

⁷ Václavek byl do Olomouce přeložen v roce 1933 z trestu – z důvodu své komunistické činnosti v Brně.

⁸ Všechny dopisy přepsány bez úprav. Památník národního písemnictví Praha, fond Bedřich

Dne 13. prosince 1935 Václavek obdržel tento dopis:

„Milý příteli.

Budete dnes na mne asi nadávat. Chtěl bych tomu předejít opravdu jakkoli, ale nedaří se mi to. Říkal jsem Vám posledně v kavárně, že má situace je silně nahnutá. Tehdy jsem však ještě spoléhal, že seženu nějaké peníze na fakultě. Domníval jsem se, dokonce, že vymámím všechno, co bude třeba. Ale V. H.⁹ mi dal jen ze svého, protože to ostatní nešlo, a to co jsem dostal bylo jen 200.- Ted' všude jinde jsou vánoce. A já na druhé straně nesmím nechat dojít věci tak daleko, aby byli obtěžováni ručitelé, natož pak, aby něco musili platit. Ani nevíte, jak toužebně čekám na nějaké pozitivní zprávy z Olomouce a jak rychle bych byl v O. Vy víte sám, zda jsem nyní úveruschopným. Buďte tak laskav a přemýšlejte, zda byste mi nemohl pomoci. Uvažte, že jsem Vám toho dlužil už mnoho, a že jste dosud celkem ještě o nic nepřišel. A tenkrát jsem byl bez budoucnosti. Dnes bych snad potřeboval jen 160 Kč a tak laskavě o tom přemýšlejte. Jde ovšem jen o to, máte-li nějaké peníze uloženy. Z hotového v kapse bych toho od Vás ovšem nežádal. [...]"¹⁰

Smetana svoji situaci snášel obtížně. Mnohokrát ve svých dopisech nabízel Václavkovi výměnu spolupracovníka. Činil tak z důvodu, že byl nucen brát různé krátkodobé výpomoci, díky kterým však přestával mít čas na sběratelskou práci. Dne 7. června 1934 Václavek napsal:

„Milý příteli!

Nevím, co Vás vlastně potkalo, že jste ztratil do té míry rovnováhu? Nemaže o tom ponětí, nemohu do věci naplno mluvit. Tuším, že jde o peníze. Jde-li o peníze na taxy, pak se to musí nějak spravit, proto byste přece věc neodkládal a nekazil si přes roku života, v němž můžete celou svou situaci, uděláte-li rigorosum, podstatně k lepšímu změnit. Bojím se však, že jde o nějaké Vaše skrupule, že při rigorosu nebudete excelovat nebo pod. Pamatujte, že [...] skvělými výsledky studují studenti, kteří na to mají. U Vás je to otázka existence a teď jde o to mít tu formalitu co nejdříve s krku! Jediná vážná překážka by byla, kdyby některý z obou rozhodujících examinatorů, t. j. Helfert nebo Souček najednou postavil přílišné požadavky, jimž byste musil vyhovět a proto ještě dlouho studovat. Doufám však, že o to nejde. Závěrem tohoto prvního odstavce Vás žádám, abyste mi určitě ještě zítra v pátek napsal přiloženým listem, oč vlastně jde. Vyzývám Vás už předem, abyste nepřerušoval studia. [...] Ale o tom až později. Zatím

1) *Neberu na vědomí Vaši rezignaci ze spolupracovníctví*

2) *čekám obratem Vaši zprávu*

3) *věřím, že jedete plnou parou dál. [...]"¹¹*

Václavek, nezpracovaná pozůstalost. Oddíl Smetana Robert.

⁹ Vladimír Helfert

¹⁰ Památník národního písemnictví Praha, fond Bedřich Václavek, nezpracovaná pozůstalost. Oddíl Smetana Robert.

¹¹ Archiv Národního muzea Praha, fond Robert Smetana, k. 8, inv. č. 618, Václavek Bedřich 1932–1940.

Hovory mezi Smetanou a Václavkem o možném přestěhování do Olomouce začaly nabývat většího významu v říjnu roku 1935. V této době se totiž Václavkovi donesla informace o nabízeném místě v uměleckohistorickém oddělení Muzea Hlavního města Olomouce, dnes Vlastivědného muzea. Smetana zvažoval možnost přestěhování, ale do Olomouce se mu stále moc nechtělo. Dne 20. října 1935 proto píše Václavkovi.

„Milý příteli,

dnes ráno se mnou mluvil řed. Dr. Jar. Helfert¹² a upozornil mne na místo, které vypisuje město Olomouc pro své městské museum. Jde o totéž místo, na které jste mne onehdy upozornil Vy na základě jakési novinové zprávy. Řed. Helfert mne prosil, abych o tom nikde nevypravoval a tak i já prosím o totéž Vás. Hned, jakmile jsem dostal Váš dopis s ústřížkem, ve kterém bylo toto místo oznámeno, rozmýšlel jsem se, zda by to nebylo něco pro mne. Ted' o tom, když jsem byl přímo vybidnut, musím přemýšlet opravdověji. Olomouc sama by se mi nezamlouvala, ale zvykl bych si na to. Ted' běží o to, zda by toto místo stálo za uváženou. Informujte se proto prosím o této věci ze všech stran. Říkejte, že mne na to chcete upozornit Vy a zda mi to máte doporučit. Vyzvěďte laskavě také, jak by to bylo placeno. Zkrátka, napište mi všechno, co budete moci zvědět. A já bych to místo vzal, kdybyste Vy mi nakonec podepsal revers, že nepůjdete z Olomouce. Zároveň budu i já hovořit o tom s prof. Helfertem. Tak nezapomeňte na mne laskavě a napište mi o tom.

Srdečně Vás zdravím. Váš Rob. Smetana¹³

Václavkova odpověď pak přišla hned následující den 21. října 1935. Smetana však vyžadoval od Václavka záruku – resp. ho přímo žádal o podpis reversu, že neopustí Olomouc po čas jejich spolupráce. Václavek se ale tomuto „obchodu“ snažil vyhnout.

„Milý příteli!

Měl byste na začátku 800 Kč, ale šlo by to rychleji vpřed, než u státu. Kromě toho byste mohl vypomáhat nějakou hodinou ve Vlast. museum,¹⁴ z čehož byste měl taky něco. Postup bude časem upraven až do radoství. Na první vypsání se nikdo vhodný nepřihlásil (jen profesori). Na druhé p. dr. Vyb.¹⁵ ještě neví okamžitě. Překážka by mohla být, kdyby se snad přihlásila zvláště odborně (t. j. archeologicky) kvalifikovaná síla. Kdybyste měl doporučení od řed. Helferta (a snad ještě dr. Absolona, který je zde v kuratoriu), mohl byste to dostat (nenastane-li onen případ s tím archeologem). Dr. Vyb. prý v tom má hodné slovo a tlačil by Vás (mohl jsem mu naznačit, o koho jde). Práce je prý tam málo. ((Kromě toho

¹² Jaroslav Helfert (1883–1972) ředitel Moravského zemského muzea v Brně, zakladatel muzeologie na brněnské filozofické fakultě. Bratr muzikologa Vladimíra Helferta.

¹³ Památník národního písemnictví Praha, fond Bedřich Václavek, nezpracovaná pozůstalost. Oddíl Smetana Robert.

¹⁴ Vlastivědné muzeum Olomouc

¹⁵ PhDr. Bohuš Vybíral (1887–1951) překladatel a znalec jihoslovenské literatury, vysokoškolský pedagog, publicista a organizátor spolkového života. Od roku 1913 do roku 1948 působil ve Studijní knihovně v Olomouci (dnes Vědecká knihovna).

se hodláme my stěhovat, tak bychom si najali byt o 4 pokojích, chtěl-li byste.)) ((A nehnuli bychom se z Olomouce, až bychom dodělali ty písničky.)) (((Nebo až bychom byli docenty?))) Všechno je to celkem dobré, existenci byste měl slušnou a pro soukromou věd. práci vhodnou. Jen jestli se odhodláte opustit Brno. Já Vám totiž ten revers, že Ol. neopustím, podepsat nemohu. Ale představte si tohle: Co když po roce, až se přestěhujeme do nové budovy, dr. Vyb. odešel, jak chce, a mně už ‚důvěřovali‘ na tolik, aby mi svěřili řízení knihovny? Kdož ví, jestli bych odtud zrovna pospíchal.

V naději, že bychom byli dva přednostové, zdraví Vás, těším se na Váš příchod, ale nepřemlouvám

Váš B. V.

*P. S. Byl byste zde jediným kvalifikovaným hud. kritikem! [...]*¹⁶

Robert Smetana nakonec místo v Muzeu hlavního města Olomouce získal a na pozici správce uměleckohistorického oddělení působil od roku 1936 do roku 1946.

Kooperace mezi Václavkem a Smetanou trvala přibližně do roku 1940, kdy byly práce na edici České světské písně zlidovělé přerušeny. Rukopisy byly rozděleny mezi oba spolupracovníky a sbírkový a dokumentační materiál pro edici lyrických písní zlidovělých byl deponován napřed v tehdejší Studijní knihovně a přibližně roku 1941 byl přemístěn do Státního ústavu pro lidovou píseň v Praze. Během okupace byl však Václavkův exemplář rukopisu pro svazek epických písní zlidovělých ztracen. I tato skutečnost měla za důsledek, že se na edici zpracování Českých světských písní zlidovělých čekalo až do 2. poloviny padesátých let.

První polovina této nešťastné doby byla pro Smetanu velmi náročná. Jednak z důvodu, že se chystal na habilitaci,¹⁷ tak především z důvodů okolností, které se v její souvislosti děly. Toto období totiž prožil velmi častými kádrovými výslechy a to převážně v souvislosti s Václavkem a jeho politickou příslušností. Smetana se tak často cítil být vinen svým přátelstvím k němu, ale zároveň byl vystaven spekulacím, že si vzájemnou pracovní blízkost vymyslel a Václavka prakticky, pouze, využíval ke svému vědeckému růstu. Vysvětlení či potvrzení svých mylných dedukcí se pokoušel nalézt prostřednictvím Václavkovy ženy Jaroslavy.

„[...] Nejzajímavěji se ovšem rozvíjela otázka mé spolupráce s B. V., která se mi zdá dnes být dokonce spíše přítěží než kladem, nebo lépe řečeno, spíše stinnou stránkou mou než stránkou světlou. [...] Při předchozích prověrkách mi bývalo lidmi o hodně mladšími vytýkáno, že se oháním B. V. a nebo, že zneužívám B. V. za zjištěnými cíli, t. j. že velmi rafinovaně na B. V. vydělávám. [...] Situace se dnes opakuje a je zajímavé, kdo dnes zasel pochybnost o tom, zda mé styky

¹⁶ Archiv Národního muzea Praha, fond Robert Smetana, k. 8, inv. č. 618 – Václavěk Bedřich 1932–1940.

¹⁷ Docenturu získal 1. května 1951.

*s B. V. byly solidní. Je to dr. Otakar Vašek,¹⁸ onen mladý profesor z Litovle, který Vás v r. 1938 navštívoval a s nímž jsem se u Vás tehdy několikrát setkal. Za mé nepřítomnosti, t. j. po mém odchodu, upozornil na to, že jsem si s B. V. netykali, zatím co on si tykal, že jsem tam sice býval často (u Vás), ale B. V. že ke mně podle všeho neměl důvěrný poměr atd. Z toho vznikl nyní takový obecný dojem, že jsem já nějak uměle a rafinovaně tady po Olomouci vytvořil vidinu o nějakém důvěrném poměru k B. V. a teď že jsem byl odhalen. [...] Napiš mi nyní laskavě další odpověď: Bylo toto netykání mezi B. V. a mnou rozhodujícím znakem a bylo to netykání se strany B. V. záměrné, či mělo to nějaký význam, co znamená jinými slovy: vylučoval mne tím B. V. z okruhu lidí, kterým dejme tomu důvěřoval a znamená to tedy, že B. V. mne nedůvěřoval a že by odpovídalo pravdě více, kdybych dnes sebekriticky uznal, že B. V. Nespolupracoval se mnou, nýbrž že já jsem se vešel k Vám, do spolupráce s B. V., že jsem u Vás nebyl vítán a že se stalo jen mou nestydatostí, že jsem u Vás jedl a večerel po leta, a u Vás také bydlil a jestli je to z mé strany omyl, považoval-li jsem se za – dejme tomu – příslušníka rodiny? [...]*¹⁹

Jaroslava Václavková pochopitelně tyto Smetanovy obavy vyvrátila a ujistila ho o opaku. Tomu nasvědčuje i bohatá dochovaná korespondence mezi Jaroslavou Václavkovou a Smetanou. Václavkova rodina Smetanovi obětavě pomáhala v době jeho studií, trávili společné prázdniny, přátelsky se navštěvovali. Smetana byl i několikrát povolán coby opatrovník psa Boba v době, kdy Václavkovi odjeli na dovolenou.

Přes řadu sběratelských a politických komplikací, se kterými se oba badatelé (a následně sám Smetana) potýkali, vedla jejich spolupráce k realizaci řady významných edičních i vědeckých projektů.²⁰ Václavkův odkaz a dlouholetou společnou práci Robert Smetana utvrdil v roce 1955, kdy se rozhodl vydat jejich poslední společné dílo České světské písně zlidovělé, část epickou. Prakticky ve stejném období, v roce 1958, byl listem Tvorba,²¹ požádán, aby napsal příspě-

¹⁸ Otakar Vašek (1910–1995) byl český a československý vysokoškolský funkcionář, politik Komunistické strany Československa. V roce 1948 byl zvolen do Národního shromáždění za KSČ ve volebním kraji Olomouc. V této funkci zůstal pouze rok. V letech 1953–1954 byl děkanem Fakulty společenských věd Vysoké školy pedagogické v Olomouci.

¹⁹ Archiv Národního muzea Praha, fond Robert Smetana, k. 8, inv. č. 621, Dr. Jaroslava Václavková.

²⁰ České písně kramářské (1937); Český národní zpěvník (1940); Kritická edice Sušilovy sbírky Národní písně moravské (1941), kterou opatřili Dosloven; Kramářské písně (Ottův Slovnik naučný nové doby, 1935); Pět českých lidových písní biblických (Sborník Bible a český národ 47, 1935); V práci pro lidovou píseň (Index 8, K 50. narozeninám Vladimíra Helferta, Olomouc 1936); Píseň o Theofilovi v kramářských písních – doplněk bibliografie, zvláštní otisk z časopisu Vlasteneckého musea v Olomouci, 1937); Ústní lidové podání melodie (Musikologie 1, 1938); Jak katalogizovali kramářské písně (s Bedřichem Václavkem, Janu Emlerovi k šedesátce, Praha 1938); Bedřich Václavek a český písňový folklór (B. Václavek: O lidové písních a slovesnosti, Praha 1963); O české písních lidové a zlidovělé (za spolupráce Roberta Smetany, Praha 1950); České světské písně zlidovělé (část I. Písně epické, 1955).

²¹ Tvorba: list pro kritiku a umění

vek k 5. březnu 1943.²² Smetana svým textem prakticky inicioval vznik konferencí s názvem Václavkova Olomouc. Sám k tomu uvedl: „[...] já jsem byl na takové podněty dost citlivý. V roce 1955 jsem totiž konečně vydal zlidovělou epiku (České světské písně zlidovělé, část I.: Písně epické) – její texty a nápěvy jsme sestavili v roce 1938! – a zbývala k zpracování ještě zlidovělá lyrika vlastenecká a milostná. K tomu jsme sice sebrali nějaký písňový materiál, ale už nezpracovávali, takže na zpracování a vydání čekalo v těchto letech ještě 155 písní. A k tomu mi chyběl B. Václavek, a já tehdy nad tímto dopisem Tvorbě přišel na to, že bych měl využít Tvorby k hledání nějaké náhrady za B. Václavka. Napsal jsem tedy, že by se nad Václavkovým skolem nemělo truchlit, ale sejit se a dumat, co by se mělo dělat. Toho se chopil v Olomouci mládežník Jaromír Dvořák,²³ přišel za mnou, cítil se zřejmě nějak ne dosti zaměstnan, a navrhl mi, abychom pořádali tuto „výročí“ v Olomouci. Vyskytl se tam krom jiného taky Mirko Očadlík a navrhl, abychom tomu říkali ‚Václavkova Olomouc‘. [...]“²⁴ Smetana založením konference doufal v nalezení nástupce Václavka a přímo psal, že předpokládal, že: „se lidé budou prát o Václavkovo místo“,²⁵ ale neprali. Proto také Václavek nebyl nikým nahrazen a České světské písně zlidovělé zůstaly nedokončeny.

*

Zamyslíme-li se nad současnou reflexí Václavka a Smetany, dojdeme k závěru, že zatímco Václavkův odkaz je (i díky Smetanovi) literárními historiky reflektován,²⁶ tak Smetanův odkaz, přínos pro hudební vědu, město Olomouc a univerzitu je opomíjen. Ze sekundárních pramenů o Robertu Smetanovi totiž můžeme uvést pouze: dvě diplomové práce,²⁷ vzpomínkové medailonky Smetanových kolegů²⁸

²² Předpokládaný den úmrtí Bedřicha Václavka.

²³ Významný český literární historik, zabývající se dějinami nové české literatury. Badatelský zájem směřoval k osobě Zdeňka Nejedlého.

²⁴ Archiv Národního muzea Praha, fond Robert Smetana, inv. č. 1024, Kultura v Olomouci před a po okupaci (projev na veřejné plenární schůzi KSČ v Olomouci 25. 1. 1963), 15+7, strojopis.

²⁵ Ibidem

²⁶ I přesto, že je Václavkova pozůstalost stále literárními historiky v Památníku národního písemnictví nezpracována!

²⁷ FIALOVÁ, Ivana. Robert Smetana – život a dílo. Diplomová práce, Pedagogická fakulta. Olomouc 1992; DOLÁKOVÁ, Markéta. Robert Smetana a jeho působení v oblasti muzejnictví a památkové péče v Olomouci v letech 1936–1946. Diplomová práce. Filozofická fakulta. Olomouc 2011. Především práce Markéty Dolákové. Ta připomněla především Smetanův přínos v oblasti muzejnictví, tedy oblastí, kterou zahájil svoji pracovní dráhu v Olomouci – oboru, ve kterém aktivně působil 10 let (1936–1946). Tuto práci můžeme současně chápat i jako navázání na článek, který vyšel v roce 1994 v Hanáckých novinách, který si jako první významněji povšimnul Smetanova působení v této oblasti. V době vzniku této studie vyšla na JAMU kniha Hudební život v meziválečném Brně ve vzpomínkách Roberta Smetany. Editorem je Josef Kovalčuk. Jedná se pouze o otištěné vzpomínky Smetany. Ed. Kovalčuk, Josef: Hudební život v meziválečném Brně ve vzpomínkách Roberta Smetany. Janáčkova akademie múzických umění v Brně. 2014

²⁸ HUDEC, Vladimír. Jubileum Roberta Smetany, *Hudební věda*, XVI, č. 3, 1979, str. 287–288;

a sborník z muzikologické konference pořádané v Olomouci v roce 2004.²⁹ To je prakticky vše. Z uvedeného výčtu sekundárních pramenů pak nabýváme velmi zkresených dojmů a informací, které se týkají Roberta Smetany a Olomouce. Až na základě primárních pramenů, které se nachází ve Smetanově pozůstalosti, se dozvíme skutečný Smetanův postoj k Olomouci, univerzitě a olomouckému regionu. Historiky jsou jeho kritické reflexe k městu „Velká Olomouc“ přecházeny a naopak a pochopitelně je připomínána pouze jeho snaha o zkulturnění této bývalé vojenské pevnosti.³⁰

V jeho pozůstalosti nalezneme řadu cenného materiálu, kde Smetana popisuje svoje dojmy a stav města po svém příchodu v roce 1935. Snažil se „*marně pochopit tzv. Velkou Olomouc*“, kde „*novodobá německá zástavba organicky navazovala na středověkou Olomouc*“, zatímco „*pod okny finančních úřadů na Palackého třídě bují bezostyšně v hanácké úrodné černozemi cukrová řepa a [...] padesát metrů pod náměstím Republiky [...] se vlní lány pšenice*“.³¹ Ve svém textu *Kultura v Olomouci* z roku 1965³² parafrázuje dojmy Bedřicha Václavka „*Když*

HUDEC, Vladimír. K sedmdesátinám Roberta Smetany, *Hudební věda XII*, č. 1, 1975, str. 92–93; HUDEC, Vladimír. Robert Smetana osmdesátiletý, *Hudební věda XXII*, č. 2, 1985, str. 191–192; VIČAR, Jan. Za Robertem Smetanou, *Hudební rozhledy XLII*, č. 1, 1989, str. 9–10.

²⁹ Kritické edice Hudebních památek. Hudba v Olomouci. Historie a současnost II. In honorem Robert Smetana. Olomouc 2004.

³⁰ „[...]Olomouc byla vyřazena anebo vychýlena z normálního vývoje velikého městského sídliště v polovici 18. století, kdy přibližně třicetitisícové město bylo obeháno ohromnými pevnostními valy tereziánské pevnosti a kdy olomoucká předměstí, vyrostlá organicky v bezprostřední blízkosti města, byla zbořena vybudována nově tak daleko od pevnosti, že před hradbami pevnosti vzniklo volné a dostatečně velké pevnostní předpolí. Po zrušení pevnosti v roce 1886 byla Olomouc městem bez periferie a městem, které bylo odděleno od nejbližších vesnických sídlišť širokým pásem vysoce hodnotných polí a rolí [...]“.
Archiv Národního muzea, fond Robert Smetana, k. 21, inv. č. 1024, *Kultura v Olomouci před a po okupaci* (projev na veřejné plenární schůzi KSČ v Olomouci 25. 1. 1963). Termín „Velká Olomouc“ byl ale užíván už dříve v roce 1918. V místním tisku o ní mluví Adolf Kubis. „*Podnikáme první kroky pro útvar velikého Olomouce, jenž by sepsal v jednu komunu všechna přilehlá předměstí k němu tíhnoucí a vytvořil tak po Brně a Moravské Ostravě třetí velké město moravské*“. Podle něj měla mít „Velký Olomouc“ většinu českého obyvatelstva, a podle toho „...bude třeba zařizovati budoucí náš postup. Velký Olomouc bude a musí být český.“
Výběr obcí, které se měly stát městskými částmi Olomouce, patrně usnadnil starší zemský zákon z roku 1904, který rozšiřoval působení městského stavebního úřadu v Olomouci i na Novou Ulici, Řepčín, Hejčín, Lazce, Neředín, Povel, Novosady, Klášterní Hradisko a na části Hodolan, Bělidel a Pavlovic až po koleje železničních tratí Olomouc - Česká Třebová a Olomouc - Prostějov. Osnovatelé budoucího sloučení však do svých plánů pro lepší výsledek připočítali ještě území Černovíra a zejména ryze české Chválkovice, také Nový Svět a Holici. První den po vánočních svátcích roku 1918 byli představitelé všech těchto obcí pozváni vládním komisařem Richardem Fischerem na radnici k první z řady dalších pracovních porad. Vychází z: TICHÁK, Milan: Velký Olomouc slaví 90 let. Jak a proč vznikl? [online]. 2009. [cit. 18. 1. 2015]. Dostupné z: http://olomoucky.denik.cz/zpravy_region/velky-olomouc--jak-a-proc-vznikl-slavi-20090329.html

³¹ Archiv národního muzea Praha, fond Robert Smetana, k. 1, inv. č. 12, Paměti (strojopis), str. 32, 42.

³² Archiv národního muzea Praha, fond Robert Smetana, k. 21, inv. č. 1024, *Kultura v Olomou-*

se komisař brněnské univerzitní knihovny dr. Bedřich Václavek přestěhoval v r. 1933 do Olomouce, střežovala se tu jeho pozornost s celou řadou neobvyklých věcí a okolností. Odhlédneme-li od osobních problémů a záležitostí, které v životě Václavkově vyvolal odchod z Brna byly to hlavně na jedné straně obyvatelé Olomouce a na druhé straně jejich životní styl a životní podmínky, které poutaly jeho pozornost a které jej zaměstnávaly [...] Václavek přišel do Olomouce po filosofických studiích v Praze, Vídni a v Berlíně a po bezmála desítiletém působení v dělnickém Brně, se v Olomouci vyrovnával především s onou zvláštní atmosférou ticha a klidu, kterou se Olomouc třicátých let už na první pohled lišila od rušného a moderního [...] Brna. V Olomouci těchto let jakoby byl čas plynul pomaleji než jinde ve světě a Olomouc dělala na brněnského přistěhovalce znovu a znovu dojem, jakoby to byl jakýsi starý svět s mnoha starými věcmi, ve kterém se lidé starali dokonce i o to, aby i nové věci v Olomouci nerušily starosvětský ráz města a aby vypadaly staře.“³³

Kritický postoj k městu nezastával jen Smetana nebo Václavek. Nutnost modernizace byla vnímána také mnohými dalšími. Například redaktor deníku Pozor na anketu starosty Richarda Fischera „Co Olomouc potřebuje a jak toho dosáhne?“ z počátku roku 1937 odpověděl: „Potřebuje se zbavit lidí bezduchých, parazitů, či laciných kritiků, lidí ‚důležitých‘, k slávě a dějinám Olomouce chladných a proto od případu k případu klopýtajících, chlebičkujících, nebo padesáti funkcemi ve všech možných spolcích zmožených pánů. Ano, potřebujeme v Olomouci lidi, kteří, jak jsem již několikrát psal, dovedou pochopit mozem i duší postavení Olomouce, kteří se dovedou probít čestně, s otevřeným hledím nepřízní těch laciných kritiků.“³⁴ Podobný názor zveřejnil i Moravský večerník: „Co by tudíž Olomouc v první řadě potřebovala“.³⁵ Výčet negativních jevů, které Smetana v Olomouci hlavně zpočátku vnímal, lze uzavřít jeho podobně vyznívající myšlenkou: „Olomoučanům stačilo k dokonale spokojenému životu to, co tu zanechala minulost, [...] znovu se vyjevovalo, že vývojově ustrnulé prostředí, město bez modernizujících potřeb a sil [...] u svých obyvatel [...] plodí také vyslovené negativní společenské vlastnosti a maloměšťačtví se všemi jeho zly.“³⁶

Přes množství výtek, které Robert Smetana mnohokrát zmiňoval, byla jeho snaha o pokrok v kontextu historie, kultury a doby neúnavná. „Není pochyby o tom, že pochopení historického vývoje našich zemí a měst může nám v mnohém napomoci k tomu, abychom se správně a účelně orientovali v současném životě. Jde tedy o to, abychom se v budoucnosti snažili odstranit ono vychýlení vývoje

ci před a po okupaci (projev na veřejné plenární schůzi KSČ v Olomouci 25. 1. 1963), 15+7, strojopis.

33 Ibidem.

34 FISCHER, Richard. Šest let práce (1932–1938) na olomoucké radnici, Olomouc 1938, str. 90.

35 Ibidem, s. 94.

36 Archiv národního muzea Praha, fond Robert Smetana, k. 8, inv. č. 618, opis Václavkova dopisu z 21. 10. 1935.

*Olomouce, k němuž došlo v čtyřicátých letech 18. století a abychom rozvoj života v Olomouci zakládali v dostatečné míře na rozvoji práce a výroby.*³⁷ Smetana viděl vzrůst úrovně města především v obnovení vysokého školství v Olomouci. „*A nikoli bez důležitosti je konečně i okolnost, že obnovená universita rozrušíla klid a nečinnost onoho zubem času značně už sešlého eráru, kléru [...] a že Olomouci byl takto vrácen alespoň zčásti její původní význam místní, celostátní a snad i mezinárodní. [...]*“³⁸

Smetana dovedl ocenit uměleckohistorický potenciál města a svojí činností se zasloužil o vzrůst celkové úrovně města i jeho obyvatel. Aktivně se zapojil do protestu o zrušení místního denního tisku. Po územní reorganizaci v roce 1960 byla i Olomouc jako okresní město zbavena všeho místního denního tisku, aniž se přihlíželo k tomu, že Olomouc byla sedmým největším městem v republice. „*[...] Zrušením denního tisku v Olomouci [...] došlo k nezodpovědnému ochuzení veřejného života a snížení politického a kulturního dění v nejlepší slova smyslu ve významné československé kulturní oblasti. [...]*“³⁹ Jeho aktivity s tímto městem jsou dále patrné například v člancích *O akčním programu pro Olomouc, O zvláštním postavení kulturní problematiky v olomouckém okrese*, nebo například *Jak dál v kultuře na Olomoucku*.⁴⁰

*

Bedřich Václavek nebyl nikdy nadšeným obdivovatelem města Olomouce. Svůj pobyt zde mnohokrát označil za nedobrovolný. Smetana, i přes počáteční rozpaky a nechuť v Olomouci zůstal, našel v hanácké metropoli jednak první zaměstnání, tak se stal aktivním členem týmu pro znovuoobnovení vysokého školství v Olomouci a zakladatelem zdejšího hudebně-vědného pracoviště. Tomu dokázal vtisknout specifickou profilaci spočívající především v rozšíření badatelského zájmu v oblasti folkloristiky, lidové hudby či regionalistiky – právě ta je i v současné době zastoupena nejvíce. V roce 1949 se podílel na vybudování Divadla hudby Olomouc, které mělo fungovat jako přípravná pro studentskou popularizační činnost.⁴¹ V roce 1958 inicioval vznik uměnovědných konferencí pod názvem Václavkova Olomouc. Tyto konference se pak od roku 1960 konaly pravidelně. S životem a dílem Bedřicha Václavka byl spojen, a to nejen kvůli předmětu svého badatelského zájmu, prakticky celý život. Po vydání první části světských písní se Smetana k jejich pokračování nedostal, ale nadále se problematikou lidového zpěvu a české folkloristiky zabýval, ale již pouze teoreticky

³⁷ Archiv národního muzea Praha, fond Robert Smetana, k. 30, inv. č. 1153, Kultura v Olomouci před a po okupaci.

³⁸ Ibidem.

³⁹ Kultura a universita v Olomouci 16. 5. 1966; Obrázková knížka o U. P. v Olomouci, opis 1, 19. 7. 1968

⁴⁰ Archiv národního muzea Praha, fond Robert Smetana, k. 18, inv. č. 1062, Dvě olomoucké okupační památkářské vzpomínky (článek pro archivní sborník, zasláno dr. Spáčilovi) + průvodní dopis.; Kultura a universita v Olomouci 16. 5. 1966; Obrázková knížka o U. P. v Olomouci, opis 1, 19. 7. 1968, Archivní exemplář plán a jeho rozpis.

⁴¹ Po vzoru pražského Divadla hudby.

– ostatně sám sebe nikdy neoznačoval za folkloristu, nýbrž muzikologa, který z tohoto pohledu studoval lidový zpěv. Jako významný počín, pomyslně završující spolupráci mezi ním a Václavkem, je jeho text Hudební vývoj a jeho členění. Teze k periodizaci dějin hudby,⁴² kdy rozšířil slavnou helfertovskou periodizaci dějin hudby o hudbu českou a především o problematiku lidové písně a hudby v hudebně historickém vývoji.

Tato studie odkrývá sondu do osobního a společenského života dvou významných vědců v kontextu prvorepublikového a protektorátního období. To vše na pozadí vzniku důležitých jevů, které dnes pokládáme za samozřejmé, a které v určité době samozřejmě nebyly. Poukazuje na to, na kolik je člověk schopen změnit situaci v maloměstěštické Olomouci. Odkrývá impulsy vzniku vědecké, popularizační a historicko-komparativní činnosti v tomto univerzitním městě.

Pavlna Kráčmarová (Kracmarovapavlina@seznam.cz), Katedra muzikologie, Filozofická fakulta, Univerzita Palackého, Olomouc.

ABSTRACT

ROBERT SMETANA AND BEDŘICH VÁCLAVEK AND THEIR COOPERATION IN THE CONTEXT OF THE TIME AND PLACE. THE EXCERPTS OF ONE LIFE CHARTER

This study consists of the following three parts: Robert Smetana and Bedřich Václavek, cooperation and personal relationships; Robert Smetana and Olomouc, comparison with the views of Bedřich Václavek; final summary. This work presents, in its first part, an unpublished letter and comments on this cooperation and on a personal level. In the second part of the text, we show as it looked Olomouc on the period the First Republic and the Protectorate. At the end, we briefly compares importance of Robert Smetana and Bedřich Václavek for town Olomouc and university.

Key words

Robert Smetana, Bedřich Václavek, Olomouc, musicology, folklore

Bibliography

Sources

- Archiv národního muzea Praha, fond Robert Smetana, k. 18, inv. č. 1062, Dvě olomoucké okupační památkářské vzpomínky (článek pro archivní sborník, zasláno dr. Spáčilovi) + průvodní dopis.
Archiv Národního muzea Praha, fond Robert Smetana, k. 8, inv. č. 618 – Václavek Bedřich 1932–1940.
Archiv národního muzea Praha, fond Robert Smetana, k. 1, inv. č. 12, Paměti (strojopis), str. 32, 42.
Archiv národního muzea Praha, fond Robert Smetana, k. 21, inv. č. 1024, Kultura v Olomouci před a po okupaci (projev na veřejné plenární schůzi KSČ v Olomouci 25. 1. 1963), 15+7, strojopis.
Archiv Národního muzea Praha, fond Robert Smetana, k. 8, inv. č. 621, Dr. Jaroslava Václavková.

⁴² *Hudební věda* 9, č. 3, 1972, s. 195–214.

Památník národního písemnictví Praha, fond Bedřich Václavek, nezpracovaná pozůstalost. Oddíl Smetana Robert.

Literature

- DOLÁKOVÁ, Markéta. Robert Smetana a jeho působení v oblasti muzejnictví a památkové péče v Olomouci v letech 1936–1946. Diplomová práce. Filozofická fakulta. Olomouc 2011. BUREŠOVÁ, Alena (ed.). *Kritické edice Hudebních památek. Hudba v Olomouci. Historie a současnost II. In honorem Robert Smetana*. Olomouc 2004.
- FIALOVÁ, Ivana. Robert Smetana – život a dílo. Diplomová práce, Pedagogická fakulta. Olomouc 1992
- FISCHER, Richard. Šest let práce (1932–1938) na olomoucké radnici, Olomouc 1938, str. 90 HOMOLKA, František. Rozšíření písni umělých mezi lidem českým. *Český lid*, 1911, r. 20, str. 31–41
- HUDEC, Vladimír. Jubileum Roberta Smetany, *Hudební věda*, XVI, č. 3, 1979, str. 287–288
- HUDEC, Vladimír. K sedmdesátinám Roberta Smetany, *Hudební věda* XII, č. 1, 1975, str. 92–93
- HUDEC, Vladimír. Robert Smetana osmdesátiletý, *Hudební věda* XXII, č. 2, 1985, str. 191–192
- TICHÁK, Milan. Velký Olomouc slaví 90 let. Jak a proč vznikl? [online]. 2009. [cit. 18. 1. 2015]. Dostupné z: http://olomoucky.denik.cz/zpravy_region/velky-olomouc--jak-a-proc-vznikl-slavi-20090329.html
- VIČAR, Jan. Za Robertem Smetanou, *Hudební rozhledy* XLII, č. 1, 1989, str. 9–10
- VIČAROVÁ, Eva. Robert Smetana. [online]. 2010. [cit. 18. 1. 2015]. Dostupné z: http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&action=record_detail&id=783